

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ

UNIVERSITY OF BANJA LUKA

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ БАЊА ЛУКА

FACULTY OF PHILOSOPHY BANJA LUKA

Булевар војводе Петра Бојовића 1А, Бања Лука

Телефон: 051/322-780, 322-790, 323-080, 323-530

Fax: 051/325-811 e-mail: fil.fakultet@blic.net

Број: 07/3.300-2/16

Дана: 26.02.2016. године

На основу члана 71. Закона о високом образовању („Службени гласник Републике Српске“, број 73/10, 104/11, 84/12, 108/13 и 44/15) Наставно-научно вијеће Факултета, на сједници одржаној 26.02.2016. године донијело је сљедећу

O Д Л У К У

о усвајању Извјештаја комисије за оцјену докторске дисертације

1.

Усваја се Извјештај комисије за оцјену докторске дисертације кандидаткиње мр Алме Авдић, под насловом «УЗРОЦИ И ПЕДАГОШКА ПРЕВЕНЦИЈА ПОРЕМЕЋАЈА ПОНАШАЊА УЧЕНИКА ОСНОВНОШКОЛСКОГ УЗРАСТА».

2.

Ментор код израде докторске дисертације био је проф. др Ненад Сузић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци.

3.

Саставни дио ове Одлуке је извјештај Комисије за оцјену докторске дисертације.

4.

Ова Одлука ступа на снагу даном доношења.

Достављено:

1. Именованом
2. Сенату
3. Рачуноводству
4. У досије

ДЕКАН

Проф. др Бране Микановић

УНИВЕРЗИТЕТ У
БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: Филозофски

**ИЗВЈЕШТАЈ
о оцјени урађене докторске тезе
кандидата АЛМЕ АВДИЋ под насловом**

„Узроци и педагошка превенција поремећаја понашања ученика основношколског
узраста“

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 71. Закона о високом образовању („Службени гласник Републике Српске“, бр. 73/10; 104/11; 84/12 и 108/13) Наставно-научно вијеће Факултета, на сједници одржаној 14.05.2015. године донијело је Рјешење бр. 07/3.1030-3/15 којим се именује Комисија у слједећем саставу:

1. Проф. др Ненад Сузић, редовни професор Филозофског факултета у Бањој Луци, биран у ужим научним областима Општа педагогија, Социологија образовања и Методика васпитно-образовног рада, предсједник;
2. Проф. др Миле Илић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, биран на предмету Дидактика, члан,
3. Проф. др Златко Павловић, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, биран на предмету Општа педагогија, члан.

Састав Комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звање, назив уже научне области за коју је изабран у звање, назив универзитета и факултета у којем је члан комисије стално запослен.

1. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ТЕЗЕ

Теза је урађена на 178 страница А4 формата, од чега је 170 страница основног текста са референцама, а 8 страница прилога. Укупно је 6 табела, а нема слика нити схема. Укупно су кориштене 242 референце.

Поглавља су слједећа:

Увод

Теориско разматрање проблема истраживања

Ризични и заштитни фактори у развоју поремећаја понашања

Етиологија поремећаја понашања

Програм превенције поремећаја понашања

Методолошки оквир истраживања

Резултати истраживања

Закључак

Литература

Прилози

а) Истачи основне податке о докторској тези: обим, број табела, слике, број цитиране литературе и навести поглавља.

2. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Данас су дјеца препуштена улици или дањинском управљачу. Оба родитеља раде на државном послу, мајка спрема ручак, риба, пегла и ради друге кућне послове, а отац се традиционално не бави дјететом. Породице су атомизиране – састоје се од мајке, оца и дјеца, а баке и дједови не живе с њима. Цртани филмови, медији и велики дио програма за дјецу подстичу насиљно, односно агресивно понашање. Феномен поремећеног понашања дјече данас постаје све актуелнији јер се агресија и друге форме поремећеног понашања шире у савременом друштву попут пожара (Žunić-Pavlović, Popović-Ćitić i Pavlović, 2010). То је резултирало потребом да се овај феномен научно разјасни и педагоки адекватно превенира. Истраживање мр Алме Авдић доприноси управо овом разјашњавању. Наиме, из резултата овог истраживања могуће је развити неколико модела за превенцију поремећаја понашања дјече иadolесцената. Ова дисертација није посвећена само превенцији него и откривању узрока поремећаја понашања дјече и омладине. Откривање узрока поспјешиће превенцију, јер је значајније спријечити него лијечити.

Психијатар Морган Адамс сматра да се психијатријски проблеми развијају или почињу развијати врло рано. Сматра да се симптоми могу препознати у више форми: 1) непримјерене акције или емоције под нормалним околностима, 2) тешкоће у учењу, 3) тешкоће у интерперсоналним односима укључујући наставнике и вршњаке, 4) генерални осjeћај депресије и лође среће и 5) осјећај анксиозности и страха везан за школско градиво и персонална питања. Дакле, рана превенција поремећаја понашања је императив за све чланове заједнице, а посебно за родитеље и учитеље. Професори са Портланд универзитета и Универзитета у Тексасу Крис Боргмајер, Шелдон Ломан, Мотоаки Хара и Били Џо Родригез су открили да школе углавном немају развијене програме спречавања поремећаја у понашању ученика, али да је програм обуке наставника на овом плану дао високе резултате (2015). Из студије коју је извела Алма Авдић у својој дисертацији можемо извести низ компоненти за успјешно препознавање симптома поремећеног понашања и исто тако, низ компонената за изградњу ефикасног програма интервенције на овом плану. Америчка психијатријска академија за дјече иadolесценте наводи 22 ризична узрока за младалачко насиље. На примјер, приступ ватреном оружју, изложеност насиљу, ментални поремећаји, употреба наркотика и алкохола и слично. Ова организација налази да од 22 узрока ризичног понашања младих у свакодневници дјелује већина, али јеовољно да снажније дјелује само један, па да имамо младалачко насиље са озбиљним и трајним послједицама (2015). Младалачко насиље спада у врло озбиљне поремећаје, а у тези за докторску дисертацију мр Алма Авдић истражује узроке поремећаја у понашању, агресију такође, и сугерише моделе за педагошку превенцију ових поремећаја. Једно истраживање Регине Стоутјездик (Stoutjezdijk, 2015) у Норвешкој показало је да неприлагођено понашање дјече има директну везу са функционисањем породице. Познато је да су дјеца коју кажњавају у породици склонија насиљу од друге дјеце. Она усвајају насиље као систем обуке, одрастања или као оцвршињавање. Дисертација Алме Авдић Бави се и

породичном климом. Дакле, у истраживању фактора неприлагођеног понашања, породица је незаобилазан медиј.

Постоји огроман број тангентних истраживања која се односе на тему „Узроци и педагошка превенција поремећаја понашања ученика основношколског узраста“, али код нас је мало ових радова. Осим тога, теза Алме Авдић захватала овај феномен на специфичан и педагошки оправдан начин јер повезује узроке, форме и педагошке конзеквенције неприлагођеног понашања дјеце, а уз то и сугерише рјешења која одговарају на питање како радити са овом дјецом.

Истраживање поремећаја понашања ученика основне школе постаје све актуелније у новије вријеме. Разлог томе је што се вршњачко насиље шири попут пожара, а рана превенција овог поремећаја понашања је изузетно значајна. Теза мр Алме Авдић одговара на низ питања која се односе на узroke поремећаја понашања. На примјер, она анализира посљедице кажњавања дјеце и изводи закључке о томе како превенирати ове непедагошке активности. Познато је да дијете које је често зlostављано касније постаје насиљник. Дакле, ово истраживање даје низ одговора о превенирању и санкционисању посљедица зlostављања дјеце. Бројни су видови поремећаја понашања ученика, од агресивности, преко крађе, до хиперактивности и аутистичности. Ово су само неки од поремећаја које је мр Алма Авдић захватила својим истраживањем у оквиру тезе под насловом „Узроци и педагошка превенција поремећаја понашања ученика основношколског узраста“. У овом истраживању откријено је низ показатеља који директно говоре о узроцима неприлагођеног понашања дјеце.

Од укупно 242 референце, преко 50% је на енглеском језику. Литература покрива истраживану проблематику, а избор радова је у складу са модерним сазнањима из ове области.

- а) Укратко истаћи разлог због кога је истраживање предузето и циљ истраживања.
- б) На основу прегледа литературе сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан.
- в) Навести допринос тезе у рјешавању изучавање проблематике.
- г) У прегледу литературе треба водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету.

3. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

k) Радна хипотеза с циљем истраживања

Основна хипотеза у овом истраживању гласи да постоје многобројни узроци неприлагођеног понашања дјеце, да је могуће дијагностицирати кључне, те да у школама постоје адекватни програми за рад са овом дјецом као и то да школе примјењују адекватне педагошке мјере за сузбијање овог понашања.

l) Материјал и метод рада

У овом истраживању користе се четири метода: теоретска анализа и синтеза, сервјер истраживачки метод, анализа педагошке документације и компаративна метода. Ове методе примјењују се током рада на тези тако што је кандидаткиња прво прошла теоретске радове посвећене проблемима унашању дјеце и младих,

а потом је примијенила инструменте којима мјери процјену наставника и ученика о поремећајима понашања (Скала процјене поремећаја понашања) и припадност вршњачкој групи у школи и ван школе (Скалар групне припадности). Оба инструмента имала су високе метријске карактеристике. Тестаторка је читала питања или тврдње, а ученици и наставници су заокруживали једну од пет ставки на скалеру Ликертовог типа, од 1 = нимало се не слажем до 5 = потпуно се слажем. Читање тврдњи помогло је да се избегну проблеми око разумијевања значења ајтема, али и проблеми у брзини одговарања, јер се на сваки одговор морало одмах реаговати, без сачекивања и предомишљања. Ово је слично детектору лажи јер секандидат након великог броја питања мора изјашњавати искрено. Након прикупљања података све вриједности су унесене у рачунар и ображене статистичким програмом Statistica For Windows, а потом су сви подаци обращени, варијабле укрштене и добијени налази истраживања. Ови налази су адекватно педагошки протумачени, а закључци изведени уз сугестије за савремену теорију и педагошку праксу.

- а) Објаснити материјал који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир за избор материјала;
- б) Дати кратак увид у примијењени метод рада при чему је важно оцијенити следеће:
- в) Да ли су примијењене методе адекватне,овољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетским нивоима;
- г) Да ли је дошло до промјене у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе – ако јесте, зашто?
- д) Да ли испитивани параметри дају довољно елемената или је требало испитивати још неке, за поуздано истраживање?
- ђ) Да ли је статистичка обрада података адекватна?
- е) Да ли су добивени резултати јасно приказани?

4. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања

Оно што смо из праксе знали, али што није теоретски доказано, је чињеница да својим понашањем наставници често узрокују неприлагођено понашање ученика. На пример, наставници омаловажавају ученике, а на том плану нема разлике између процјене ученика мушких и женских пола ($t = 0,215$; $p = 0,830$). Ова разлика међу половима не постоји ни код наставника ($t = 0,06$; $p = 0,94$). Ово омаловажавање резултира различитим реакцијама ученика, односно различитим формама понашања које се сматрају углавном неприлагођеним. Осим тога, ученици су препознавали разне форме девијантног понашања: агресију, лаж, опијате, кршење норми и слично. Регресионом анализом Алма Авдић је доказала ученици који манифестишу различите форме проблематичног понашања траже друштво вршњака ван школе. Занимљиво је да постоји разлика између наставника и ученика у погледу препознавања неприлагођеног понашања ученика. Наиме, наставници уочавају форме поремећеног понашања док те исте форме ученици не виде код својих вршњака. На пример, разлика у процјени агресивног понашања ученика статистички је исказана Фишеровим коефицијентом ($F = 8,32$; $M = 1,97$; $p = 0,004$).

Резултати овог истраживања указују на то које методе наставници требају преферисати како би смањили поремећаје понашања ученика, али и на то шта би наставници требали мијењати у свом односу према ученицима како и сами

не би били узрок поремећаја понашања ученика. Педагошка пракса је до сада обиловала разним формама проблематичног понашања ученика, али истраживања нису комплексно захватала овај феномен. Истраживање мр Алме Авдић се бави односом припадностио групи вршњака и неприлагођеним понашањем ученика, односом наставника према ученику и проблемима којима тај однос резултира уколико није коректан. Осим тога, ово истраживање третира и односе у породици и њихов утицај на проблематично понашање ученика.

Добијени налази су правилно, логично и јасно протумачени. Мр Алма Авдић је открила да наставници и ученици различито виде и доживљавају насиље, да су дјевојчице више изложене насиљу а да су дјечаци у школским условима чешће насиљници. Даље, ученици сматрају да их наставници кажњавају и злостављају без потребе, да је формално насиље оних који су у позицији да дисциплинују дјецу то остварују агресивно и често непотребно грубо. Резултати истраживања Керликовске (Karlikowska, 2003) показују да су дјевојчице које су изложене насиљу врло често депресивне и да им то смета за школско постигнуће. Једно истраживање је показало да су ученици жртве насиља мање популарни у разреду од осталих ученика (Darke, 2003). Ови налази се слажу са резултатима истраживања Алме Авдић јер и она региструје ове последице насиља и поремећеног понашања ученика у школи.

Низ налаза овог истраживања показује да се ради о врло вриједном раду који захвата феномен поремећеног понашања ученика оригинално и на нов начин. То су првенствено:

- (1) Поред породице, школа има кључну улогу у превенцији поремећаја понашања ученика;
- (2) Слаб школски успјех, изостајање са наставе и њено напуштање могу резултирати слабијим социјалним компетенцијама ученика, а понекад и асоцијалношћу;
- (3) Дјечаси су склонији ка извршавању кривичних дјела и асоцијалног понашања него дјевојчице: пошење, алкохолизам, отимачине, пљачке и слично;
- (4) Наставници и ученици различито виде вршњачко насиље.

Ови налази јасно указују шта би требало учинити да се у школама смањи насиље, да се школе усмјере ка сузбијању асоцијалног понашања ученика и да се кривична дјела ученика елиминишу из савремене стварности.

Идеја за истраживање коју генерише овај рад је да се тестира или научно верификује програм превенције насиља и асоцијалног понашања у школи. Ово би било врло значајно за наставну или школску праксу јер би се тако добили налази о томе како школа може дјеловати да сузбије непожељне облике понашања ученика.

Друга идеја коју генерише овај рад је научно испитати који су све суптилни аспекти разлике виђења агресивног и асоцијалног понашања ученика од стране наставника и од стране ученика.

-
- b) Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао;
  - б) Оцијенити да ли су добијени резултати правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући са резултатима других аутора и да ли је кандидат при томе испољавао доволно креативности;
  - в) Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдити или назирати.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

- m) Кратка ојјена о научним и стручним квалификацијама кандидата, тј. О његовим способностима да изради адекватну дисертацију
Биографски подаци, објављени радови и магистериј покazuју да Алма Авдић испуњава све услове за одбрану дисертације.
- n) Научна и практична оправданост истраживања
На тему „Узроци и педагошка превенција поремећаја понашања ученика основношколског узраста“ до сада код нас нису рађена комплексна истраживања. Мр Алма Авдић први пута овај феномен захвата комплексно и доказује низ односа међу варијаблама који могу послужити за практичне промјене у понашању и раду наставника, али и за нова истраживања у педагошкој теорији.
- o) Мишљење о истраживању
Истраживање на тему „Узроци и педагошка превенција поремећаја понашања ученика основношколског узраста“ донијело је неколико значајних и нових спознаја. Наставници примјећују поремећаје понашања које ученици не примјећују код својих вршића. Наставници својим односом према ученицима, а посебно омаловажавањем, узрокују низ форми поремећеног понашања.

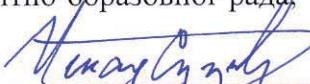
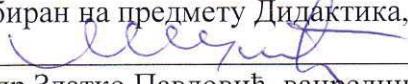
Приједлог

Комисија предлаже да се Мр Алми Авдић одобри одбрана дисертације на тему „Узроци и педагошка превенција поремећаја понашања ученика основношколског узраста“ јер је кандидаткиња испунила све услове за одбрану тезе, урадила истраживање, обрадила и интерпретирала резултате, те указала на практичне и теоретске импликације ових налаза.

Приједлог је да иста комисија остане и за одбрану тезе.

- а) Навести најзначајније чињенице које тези дају научну вриједност, ако исте постоје дати позитивну вриједност самој тези;
- б) Ако је приједлог негативан, треба дати опширније обrazloženje и документовано указати на учињене пропусте, односно недостатке написане докторске тезе.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

- 1) Др Ненад Сузић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, биран у уже научне области Општа педагогија и Методика васпитно-образовног рада,

предсједник,
2. Проф. др Миле Илић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, биран на предмету Дидактика, члан,

3. Проф. др Златко Павловић, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, биран на предмету Општа педагогија, члан.
